

De zeventiende en achttiende eeuwse boeken in de collectie Stas van de Stadsbibliotheek Maastricht

Citation for published version (APA):

de Groot, G-R. (1998). De zeventiende en achttiende eeuwse boeken in de collectie Stas van de Stadsbibliotheek Maastricht. In A. M. J. A. Berkvens, & G. H. A. Venner (Eds.), *"Om daarmede vrijelijk te doen naer wil ende welgevallen": Rechtshistorische opstellen aangeboden aan Porf. Mr. A.FI. Gehlen* (pp. 211-220). Limburgs Geschied- en Oudheidkundig Genootschap.

Document status and date:

Published: 01/01/1998

Document Version:

Publisher's PDF, also known as Version of record

Please check the document version of this publication:

- A submitted manuscript is the version of the article upon submission and before peer-review. There can be important differences between the submitted version and the official published version of record. People interested in the research are advised to contact the author for the final version of the publication, or visit the DOI to the publisher's website.
- The final author version and the galley proof are versions of the publication after peer review.
- The final published version features the final layout of the paper including the volume, issue and page numbers.

[Link to publication](#)

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal.

If the publication is distributed under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license above, please follow below link for the End User Agreement:

www.umlib.nl/taverne-license

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us at:

repository@maastrichtuniversity.nl

providing details and we will investigate your claim.

Download date: 05 May. 2023

d'amt" Montfort, diende in 1679 een rekest bij de Staten in⁶⁸. Het ambt verleende in 1717 een commissie aan de drossaard. Nog tijdens de ambtsvergadering van 1767 stelde de drossaard voor bedelvoogden als "amptsdienaers" te benoemen. Het ambt beschikte kennelijk niet over eigen inkomsten.

Door het sluiten van overeenkomsten en het voeren van processen trad het ambt als gemeenschap naar buiten op als een eenheid en nam het deel aan het rechtsverkeer. Het ambt kan derhalve als een rechtspersoon gekwalificeerd worden met dien verstande dat deze kwalificatie niet te abstract en te zeer in moderne zin gedacht moet worden⁶⁹.

⁶⁸ RAL, archief Staten Overkwartier, inv.nr. 259.

⁶⁹ Vergelijk voor de problematiek over de kwalificatie van gemeenschappen onder het ancien regime als rechtspersoon: VENNER, *Meinweg*, 103-108, 300, 312.

DE ZEVENTIENDE EN ACHTTIENDE EEUWSE BOEKEN IN DE COLLECTIE STAS VAN DE STADSBIBLIOTHEEK MAASTRICHT²

1. Ter inleiding: het legaat van Godefroid Stas

Enkele jaren geleden werd door mij aandacht besteed aan de Maastrichtse jurist Godefroid Stas³. Hij werd in 1802 geboren als zoon van Jean Henri Stas (1758-1807), licentiaat in de rechten en schepen van Maastricht. Na in Maastricht het Koninklijk Atheneum te hebben bezocht ging Godefroid Stas rechten studeren in Luik, waar hij op 10 juli 1824 als 22-jarige de graad van doctor in de rechten behaalde⁴. Vervolgens werd hij advocaat te Maastricht. In 1827 werd hij benoemd tot rechter in de arrondissementsrechtbank Maastricht. In 1832 verliet hij echter Maastricht, toen het duidelijk werd, dat Maastricht niet (ogenblikkelijk) Belgisch zou worden. Bij besluit van de Regent van België van 16

¹ Prof. Mr Gerard-René de Groot is hoogleraar rechtsvergelijking en internationaal privaatrecht aan de Universiteit Maastricht.

² Dit opstel kon worden geschreven dank zij de intensieve medewerking van de Stadsbibliotheek Maastricht en de Universiteitsbibliotheek Maastricht. Beide bibliotheken hebben in onderlinge samenwerking de juridische werken uit de collectie Stas "on line" ontsloten. Deze ontsluiting was conditio sine qua non voor deze bijdrage. De beschrijving van de titels en de indexerings ervan is gebeurd door Herman van der Pool, Jacqueline Klinkenberg en Coen van Laer. Aletta Schmidt heeft de werkzaamheden betreffende de ontsluiting binnen de Stadsbibliotheek gecoördineerd.

³ G.R. de Groot, Over het leven van een Maastrichts jurist: Godefroid Stas (1802 - 1876), in: A.M.J.A. Berkvens / A.Fl. Gehlen / G.H.A. Venner (red.), "Flittich erforscht und colligeert", Maastricht 1995, 43 -54. Over Godefroid Stas verschenen eerder de volgende biografische schetsen: Jos. Habets, Notice bibliographique de M. Godefroid Stas, conseiller à la Cour de Cassation de Belgique, Publications 1877, 229-235; Alphonse Roersch, Biographie nationale de Belgique, deel 23, Brussel 1921/1924, 650-652; Fruytier, in: Nieuw Nederlandsch Biografisch Woordenboek, deel 9, Leiden 1933, 1060, 1061; Emile Banning, L'écho du parlement, november 1876; Louis Roersch, Revue de l'instruction publique 1877, 68-72; Eloge funèbre, Belgique judiciaire 1877, 993-1001.

⁴ De titel van zijn proefschrift luidde: De contractu fiducia (Liège, Stas et Kersten, 39 blz.). Zie SB 27 C 9.

april 1831 wa⁵s Stas reeds tot rechter in de "tijdelijk te Tongeren vergaderende" rechtbank Maastricht benoemd. Korte tijd later werd hij overgeplaatst naar Luik, waar hij plaatsvervangend procureur generaal werd en vervolgens raadsheer in het Hof. Vanaf 23 maart 1845 was hij raadsheer in het Belgische Hof van Cassatie. Deze laatste functie oefende hij uit tot 1864, toen hij op 62-jarige leeftijd wegens ziekte ontslag nam.

Zijn laatste levensjaren bracht Stas niet in België door, maar in Beek bij Maastricht, waar hij woonde in het huis De Nieuwenhof⁶. Daar schreef hij verhandelingen over de rechtsgeschiedenis⁷ over de organisatie van het onderwijs, alsmede een aantal biografische schetsen. Te Beek overleed hij op 10 november 1876.

Zijn gehele bibliotheek bleek hij te hebben nagelaten aan zijn geboortestad Maastricht onder bepaling, dat zijn boeken in de "stadsboekery" zouden worden geplaatst "en niet te gelde gemaakt of op eenige andere wijze vervreemd worden"⁸.

2. De aan Maastricht nagelaten bibliotheek

Het legaat van Stas werd door de Raad van de stad Maastricht bij acclamatie aangenomen in de vergadering van 20 december 1876. Besloten werd

"dat op elk boekdeel zijner bibliotheek eene gedrukte nota zal worden geplaatst, zijne levensbeschrijving resumerende".

De boeken werden inderdaad geplaatst in stadsbibliotheek. Wethouder Franquinet had de raad in de vergadering waarin het legaat werd aanvaard nog in overweging gegeven om te bepalen

"dat de boekery van de heer Stas in haar geheel blijve, in dien zin dat ze op de Stadsbibliotheek eene afzonderlijke plaats inneeme en niet tusschen de andere boeken worde geëparpilleerd."

Deze suggestie van Franquinet werd evenwel niet nagevolgd. Dientengevolge zijn de boeken uit de collectie Stas toch door de gehele wetenschappelijke collectie van de stadsbibliotheek verspreid. Indien men een uit die collectie stammend boek in handen krijgt, blijkt de herkomst echter duidelijk, daar in alle werken een op etiket gedrukte mededeling prijkt met de tekst:

⁶ Zie over het verblijf van Stas in Beek: Jacques Aussems, *De Cartylshof of de hoeve van Binsfeld*, Becha 1988, 28, 29.

⁷ Zie ondermeer: *Rapport sur les coutumes du comté de Looz et de quelques districts voisins* / par m. Stas. - [S.l. : s.n., 1870]. - Div. pag. ; 24 cm; Zie: SB 110 D 11. Overdr. uit: Commission Royale pour la publication des anciennes lois et ordonnances : procès verbaux ; tome IV-V. - Bevat: Rapport; troisième rapport; en rapport supplémentaire.

⁸ Eigenhandig geschreven testament op 24 juni 1871 gedeponneerd bij de Maastrichtse notaris Haenen.

"Légué par testament à la Bibliothèque de Maestricht, sa ville natale, par Godefroid Joseph Hubert Stas, conseiller a la cour de cassation de Bruxelles, décédé à Beek le 10 Nov. 1876".

Een beeld van de collectie Stas kan men zich vormen door kennis te nemen van een zich in het Gemeentearchief van Maastricht bevindende handgeschreven inventaris van de boeken, die Stas heeft nagelaten. 137 foliobladzijden worden door een opsomming van de titels der boeken gevuld. Per pagina worden circa 10 titels beschreven, zodat de complete bibliotheek in elk geval circa 1400 titels omvatte.

In een vorige publicatie⁹ heb ik onderstreept, dat de aanwezigheid van de collectie Stas in de Stadsbibliotheek voor degenen die vanaf 1981 belast waren met het opbouwen van een juridische collectie ten behoeve van een juridische faculteit, als een geschenk uit de hemel kwam. Vele waardevolle belangrijke boeken hoefden niet meer te worden gekocht: ze waren al in Maastricht.

Tot voor kort was echter een moeilijkheid, dat de aanwezigheid van die boeken voor de gebruikers van de Maastrichtse bibliotheken niet altijd even goed zichtbaar was. Insiders wisten, dat zij bij rechtshistorisch onderzoek zeker ook de papieren catalogus van de Stadsbibliotheek moesten raadplegen. Het was echter voor effectief rechtshistorisch onderzoek niet bevorderlijk, dat behalve in de gebruikelijke on-line catalogus van de universiteit Maastricht, ook in de papieren catalogus van de Jezuïtencollectie¹⁰ en in de papieren catalogus van de Stadsbibliotheek moest worden nagegaan of een bepaald boek in Maastricht aanwezig is, hoe gezond een wandeling tussen de desbetreffende gebouwen ook moge zijn, als men een groot gedeelte van de dag al tussen stoffige boeken heeft doorgebracht.

In het kader van de steeds intensiever wordende samenwerking tussen de Universiteit Maastricht en de Stadsbibliotheek werd besloten om in elk geval belangrijke in de Stadsbibliotheek aanwezige juridische werken on-line toegankelijk te maken. Prioriteit werd gegeven aan de juridische werken uit de collectie Stas, gezien het grote rechtshistorische belang van vele werken uit die collectie. Gedurende een vier maanden durend project zijn deze werken wetenschappelijk beschreven door Herman van der Pool van de Universiteitsbibliotheek. De boeken van de collectie Stas werden bijeen gezocht aan de hand van de zoëven reeds vermelde negentiende eeuwse inventarislijst.

De juridische collectie van het legaat Stas is nu dus toegankelijk, hetgeen gunstig is voor heel veel rechtshistorisch onderzoek. Door de on-line beschrijving van de desbetreffende werken komen echter ook overigens historisch gezien interessante dingen op eenvoudige wijze aan het licht. Zo wordt zichtbaar over welke boeken een raadsheer in het Hof van Cassatie beschikte gedurende de eerste veertig jaren van het bestaan van het Koninkrijk België. Verder krijgen we ook zicht op een uitgebreide collectie van -ook ten tijde van het

⁹ Zie voetnoot 3

¹⁰ Vgl. over de juridische werken in de zogenaamde Jezuïtencollectie: G.R. de Groot, *De juridische werken uit de Jezuïtencollectie: a narrow escape*, in: G.Jägers / J.Klinkenberg / M.Ruwe (ed.), *Behouden en beheren, benutten en begeren, Boekje open over de Jezuïtencollectie van de Universiteit Maastricht*, Maastricht 1996, 27-32.

leven van Godefroid Stas al- oude boeken, die hij gedeeltelijk kennelijk van zijn voorouders had geërfd. Het zicht op deze "subcollecties" wordt vergemakkelijkt door het feit, dat de gerealiseerde on-line beschrijvingen kunnen worden "uitgedraaid" in chronologische volgorde van het verschijningsjaar van de beschreven boeken. De bibliotheek was zo vriendelijk om mij ten behoeve van het prepareren van de bijdrage in de onderhavige bundel een dergelijke chronologische lijst ter beschikking te stellen. Dat maakt het bijvoorbeeld eenvoudig om een snel beeld te krijgen van de vroeg-Belgische collectie. Een groot deel van de na 1830 verschenen werken kunnen als Belgisch, of zeer relevant voor de vroege ontwikkeling van het rechtsstelsel van het Koninkrijk België worden gekwalificeerd. Zulks uiteraard met uitzondering van de werken, die een duidelijk rechtshistorisch karakter hebben.

Vervolgens kunnen binnen de collectie Stas worden onderscheiden, die boeken die verschenen zijn na de dood van de vader van Godefroid Stas in 1807 en het jaar van de Belgische onafhankelijkheid. De in die periode verschenen werken werpen licht op de studietijd van Stas en zijn eerste Maastrichtse beroepsjaren. Opvallend zijn de vele dissertaties van -vermoedelijk- jaargenoten en vrienden aan de universiteit van Luik. Te vermelden zijn de proefschriften van Ludovicus van Muysen (Hasselt; promotie 1828); Joannes Theodorus Hubertus Weustenraad (Maastricht; 1805-1849; promotie 1827); Jacobus Josephus Simens (Thimister; promotie 1827); Gerardus Laurentius Stoffels (Hasselt (?) 1827); Joannes Godefridus Hubertus Scheyven (Heythuysen; 1804-1862; promotie 1826); Hieronymus Philippus Maria Ruys van Beerenbroek (Maastricht; 1803-1862; promotie 1826); Guilh. Jos. Augustus Visschers (Maastricht; 1804-1874; promotie 1825); Wilhelmus Ludovicus Dominicus Josephus Baron de Crassier (Maastricht; 1804-1881; promotie 1825); Josephus Lambertus Cousturier (Maastricht; 1803-1872; promotie 1825); Franciscus Xaverius Würth (Luxemburg; 1800-1874; promotie 1824); C.A.H. Michiels van Verduynen (Roermond; promotie 1824); Henricus Dansaert Krain (Brussel; promotie 1824); Paulus Louis Isidore Devaux (Brugge; 1801-1880; promotie 1824); Joannes Alexander Hubertus Baron Michiels van Kessenich (Roermond; 1800-1869; promotie 1823); Adolpus Bosch (Maastricht; promotie 1823); Albertus Valentinus Franciscus Josephus Audent (Fontaine-l'Évêque; promotie 1823)

Het zou boeiend zijn om eens systematisch na te gaan, hoe de beroeps carrières van deze -in meerderheid uit het latere Nederlands Limburg afkomstige- juristen is verlopen. Wie kozen voor België en wie bleven op den duur in Nederland? Hoe waren hun onderlinge relaties na de Belgische onafhankelijkheid? Kortom: voldoende stof voor een ander opstel.¹¹

Ontroerend zijn de bezitskenmerken in de boeken, die door de jonge Godefroid Stas uit de bibliotheek van zijn vader zijn genomen ten behoeve van de rechtenstudie in Luik:

¹¹ Het ligt dan evenwel voor de hand om ook de loopbanen van alle andere uit het na de Belgische afscheiding Nederlands gebleven grondgebied afkomstige personen, die tussen 1818 en 1830 in Luik in de rechten gepromoveerd zijn in de beschouwingen te betrekken. Uit Alphonse le Roy, *Liber memorialis, L'Université de Liège depuis sa fondation, Liège 1869*, blz. XLVII e.v. blijkt immers dat nog veel meer uit met name het latere Nederlands Limburg afkomstige personen in Luik werden ingewijd in de rechtswetenschap.

In een exemplaar van het *Corpus iuris civilis* uit 1681 treffen we een aantekening van de negentienjarige Godefroid aan: "Ex Libris J.H. Stas et ipsius filii G.J.H. Stas in alma Leodiensi universitate facultatis iuridicae auditoris mense novembris 1821"; In Hugo Grotius, *de ivre belli ac pacis* uit 1660 lezen we op een blanco paginavoorin het boek: "Ex libris J.H. Stas JUL"; op een tweede blanco pagina staat: "G. Stas J. et P. C.". Het J. et P. C. zal vermoedelijk "Juris et Philosophiae Candidatus" betekenen: kandidaat in de rechten en in de filosofie¹². De werken van Ulrick Huber nam Godefroid Stas kennelijk later, maar voor zijn benoeming tot rechter in 1827 uit de boekerij van zijn vader. In die werken lezen we namelijk "J.H. Stas JUL et filii ejus G.J.H. Stas Juriste". Later in zijn leven zal Godefroid Stas in het algemeen uitsluitend tekenen met "Stas" of met "Stas, juge".

De meeste der beschreven titels uit de collectie Stas betreffen evenwel voor 1807 verschenen boeken. Indien men deze boeken ter hand neemt, treft men daarin behalve het boven reeds vermelde Franstalige etiket dikwijls ook in handschrift de namen van vorige bezitters aan. Het meest frequent ziet men de naamsvermelding van J.H. Stas. Ook oudere naamsvermeldingen komen evenwel ook regelmatig voor.

Deze feiten prikkelen de historische nieuwsgierigheid. Is het mogelijk om uit de collectie Stas door afpelling van daaraan kennelijk door latere familieleden toegevoegde werken oudere juridische collecties te ontdekken? Indien men daartoe een poging wil doen -en dat was oorspronkelijk de doelstelling van het aan deze bijdrage ten grondslag liggende onderzoek - dan is het nodig om te weten van welke vroegere leden van de familie Stas Godefroid Stas wellicht juridische boeken heeft geërfd.

3. Juristen in de familie Stas voor 1807

Boven werd reeds vermeld, dat ook de vader van Godefroid Stas jurist was. Ook diverse andere van zijn voorvaders in rechte mannelijke lijn waren echter juristen, die hun rechtenstudie meestal aan Franse en Belgische universiteiten hadden voltooid. Sinds het midden van de zestiende eeuw waren leden van de familie Stas regelmatig schepenen van Maastricht of van gemeenten in de directe omgeving van deze stad.

Een uitvoerige publicatie aan de genealogie van de familie Stas werd geschreven door Rudolf Philips, *Het magistraatsgeslacht Stas en zijn relatie met Beek in het tijdschrift Becha*¹³. Uit de publicatie van Philips kan men een goed beeld krijgen van de juridisch geschoolde voorouders van Godefroid Stas. Het is niet onwaarschijnlijk, dat in elk geval een aanmerkelijk gedeelte van de bibliotheken van deze juristen uiteindelijk in het bezit van Godefroid Stas zijn geraakt.

¹² Het is me niet gelukt om vast te stellen, of Godefroid Stas inderdaad ook tentamens in de filosofie heeft afgelegd.

¹³ Becha (Tijdschrift van de Heemkunde-vereniging Beek) 1992, 27-32, 40, 41. Vgl. voorts Jos. Habets, *Généalogie de la famille Stas*, Publications 1877, 236-242. Philips wijst er in zijn opstel op het feit, dat de publicatie van Habets een reeks grote hiaten en opvallende fouten vertoont.

De eerste jurist in de familie was een Peter Stas, vermoedelijk geboren tussen 1590 en 1600 als zoon van Hieronymus Stas en Barbara van der Meulen alias Duyckers. Zijn vader was in 1610 benoemd tot schepen van het graafschap van de Vroenhof. Sinds 1602 was hij aangesteld tot "goltsmit ende essayeur van der munten hunne hoogheden de hertogen van Brabant". Hij was van 1607 tot 1621 ook schout van Borgharen; tevens was hij van 1590 tot 1559 schepen van Heer, en ook nog (van 1600-1627) schepen van Berg. In 1627 is hij overleden.¹⁴

Peter (Pierre) Stas¹⁵ ging rechten studeren en behaalde daarin een licentiaat. Hij werd controleur van de koninklijke munt te Maastricht, in 1631 schepen van Maastricht en schout van Klimmen. Van 1638 tot 1645 was hij ook schepen van Heer. In 1633 werd hij als opvolger van zijn vader schepen van de Vroenhof. In 1631 huwde hij met Emerantia van Buel. Drie van zijn kinderen hebben rechten gestudeerd: Hieronymus, Hendrik en Jan Baptist. Peter Stas overleed in 1661.

Hieronymus (Jerome) Stas, geboren 1632 werd na een rechtenstudie schout van Heer (1670-1682) en schout van Klimmen (1672-1678). Hij overleed in 1696. Hieronymus Stas had vier kinderen, waaronder een zoon *André Joseph*, die in 1683 aan de universiteit van Reims een licentiaat in de beide rechten behaalde. In 1686 werd deze André Joseph gekozen als kanunnik van Onze Lieve Vrouw. Hij was pronotarius apostolicus.

Een jongere broer van Hieronymus Stas, was *Hendrik* (Henri) Stas, die op 15 juni 1636 was geboren. Hij promoveerde in 1659 aan de universiteit van Orleans in de beide rechten. Vanaf 1662 was hij schepen in Maastricht, gedurende enige tijd was hij schepen van het graafschap Daelhem. In 1692 werd hij benoemd tot schout van Tweebergen. *Henri* Stas was gehuwd met Elisabeth Hedwig van Meer, dochter van Wolter van Meer, drossaard van het land van Valkenburg, en Anna van der Steen. Uit dit huwelijk werd op het eind van de zeventiende eeuw als oudste zoon *Pieter Frans* (Pierre François) geboren, die geen jurist was, maar een militaire loopbaan volgde. Deze Pieter Frans verdient evenwel uitdrukkelijke vermelding, daar hij de overgrootvader van de in dit opstel central staande Godefroid Stas is.

Weer een andere broer van Hieronymus Stas, *Jan Baptist*¹⁶ studeerde rechten aan de faculteit van Douai, waar hij in 1662 het licentiaat behaalde. Sinds 1657 was hij kanunnik van het kapittel van Onze Lieve Vrouw.

De volgende jurist is *Hendrik Dionysius* (Henri Denis) Stas, die in 1726 werd geboren als zoon van de reeds vermelde Pierre François Stas en Maria Catharina Jongen. Anders dan zijn vader, maar evenals zijn grootvader en overgrootvader, studeerde hij rechten in ondermeer Leuven. Hij behaalde zijn licentiaat aan de Lotharingse universiteit van Pont à

¹⁴ Deze gegevens zijn ontleend aan het in voetnoot 10 vermelde opstel van Philips, alsmede aan J.J.M.H. Verzijl, Hieronymus Stas, in: Nieuw Biografisch Woordenboek, deel 9, Leiden 1933, 1061.

¹⁵ Deze gegevens zijn eveneens ontleend aan het in voetnoot 10 vermelde opstel van Philips, alsmede aan J.J.M.H. Verzijl, Peter Stas, in: Nieuw Biografisch Woordenboek, deel 9, Leiden 1933, 1062.

¹⁶ Deze gegevens zijn eveneens ontleend aan het in voetnoot 10 vermelde opstel van Philips, alsmede aan J.J.M.H. Verzijl, Joannes Baptist Stas, in: Nieuw Biografisch Woordenboek, deel 9, Leiden 1933, 1062. Zie voorts A.J. Flament, De Maastrichter kanonik Joannes Stas, Maasgouw 1891, 121-123.

Mousson en was daarna waarschijnlijk advocaat in Maastricht. Hij huwde met Maria Gertruda van Gulpen.

Als zoon van Hendrik Dionysius Stas werd in 1758 geboren *Jan Hendrik* Stas, vader van Godefroid Stas. Deze werd ook licentiaat in de beide rechten en werd te Maastricht schepen, stadhouder van de leenkamer en landsadvocaat. Voorts was hij van 1793 tot 1795 schepen van Berg en in 1794 schout van Heer. Hij huwde Maria Carolina Henriëtte Caters uit het Vlaamse Oudenaarde. Hij overleed in 1807.

4. De herkomst van de zeventiende en achttiende eeuwse boeken uit de collectie Stas.

Wie kennis neemt van de grote hoeveelheid zeventiende en achttiende eeuwse juridische boeken uit de collectie Stas en de inhoud van paragraaf 3 doorneemt met summiere kennis van het erfrecht in het achterhoofd, komt tot de conclusie, dat het mogelijk zou kunnen zijn, dat Godefroid Stas substantiele delen van zijn collectie van oudere leden van de familie Stas heeft geerfd. Dit is met name het geval, indien men zou aannemen, dat enkele verwante juristen hun juridische boekerij wellicht aan de naast verwante juristen in hun familie hebben nagelaten. Zou het derhalve mogelijk zijn om aan de hand van de boeken uit de collectie Stas de juridische bibliotheken van die oudere juristen uit de familie Stas enigszins te reconstrueren?

Met deze gedachte in het achterhoofd heb ik in de Stadsbibliotheek de boeken uit de collectie Stas ter hand genomen en bekeken, of aan de hand van bezitskenmerken in elk geval een gedeeltelijke reconstructie van die oude boekerijen tot de mogelijkheden behoort. Enige hoop, dat een dergelijke reconstructie mogelijk zou kunnen zijn, was ontstaan, omdat ik bij het voorbereiden van een opstel over de historische Nederlandse school in het Internationaal Privaatrecht in de zestiende en zeventiende eeuw¹⁷ had geconstateerd, dat in vele boeken bezitskenmerken van oudere eigenaars waren geschreven. Zou het inderdaad zo zijn, dat de diverse juristen uit de familie Stas diegenen zijn geweest, die die boeken uit de collectie hebben aangeschaft, die globaal gezien gedurende hun beroepsleven zijn gepubliceerd? Zou een dergelijke hypothese kunnen worden bevestigd door bezitskenmerken in tenminste een deel van de boeken?

Bij het doornemen van de collectie Stas is langzamerhand mijn hoop op een dergelijke reconstructie verdwenen. De diverse bezitskenmerken zijn telkens -zo goed en zo kwaad dat ging- gelezen en genoteerd. Het resultaat daarvan is toegevoegd aan de door de bibliotheek opgestelde beschrijvingen voor wat betreft de vóór 1800 gepubliceerde juridische werken uit de collectie Stas. De toevoegingen zijn onderstreept. Indien men de toegevoegde beschrijvingen overziet, moet -dunkt me- geconcludeerd worden, dat een reconstructie van de bibliotheken van de oudere juristen uit de familie Stas illusoir is. In tegendeel: aangetoond kan worden dat ook heel oude boeken rechtstreeks door Godefroid Stas zijn verkregen. Een goed voorbeeld is het alleroudste werk van de collectie: Jacobus

¹⁷ In Japanse vertaling gepubliceerd in: Hogaku Shimpo, The Chuo Law Review 1986, 139-167.

Cuiacius, *Observationes*, gepubliceerd in 1585 is kennelijk in de collectie van Godefroid Stas terecht gekomen via de bibliotheek van Van Heijlerhoff.¹⁸ Juist dit oudste werk is dus niet afkomstig uit de boeken van de voorouders van Godefroid Stas.

Ook met betrekking tot diverse andere zeer oude boeken heb ik de indruk, dat ze pas door Godefroid Stas zijn verworven en niet afkomstig zijn van zijn voorouders. Dit onderstreept de brede belangstelling van Godefroid Stas, die zich blijkens zijn publicaties betreffende oud-Limburgse rechtsbronnen niet slechts voor contemporaine juridische vragen interesseerde. Anderszijds is het evenwel zo, dat ondanks de codificaties van het recht die in de Napoleontische tijd tot stand waren gebracht argumenten ontleend aan commentaren op het Romeinse recht in de tijd van Godefroid Stas een rol bleven spelen. De belangstelling van Godefroid Stas voor werken over Romeins recht mag dus zeer zeker niet slechts als rechtshistorische activiteit worden gekwalificeerd.¹⁹

Voorbeelden van andere pas door Godefroid Stas verworven oudere werken zijn:

Franciscus Zypæus, *Notitia ivris Belgici*, uit 1640, waarin de notitie "Gotf. Stas 1844" staat;

Arnoldus Vinnius, *In quatuor libros institutionum imperialium commentarius*, uit 1665, waarin ondermeer is aangetekend "Stas; Ex libris Ch. De Wareme 1832";

Costuymen, ende usantien der hooft-stadt ende meyerye van s'Hertoghen-Bossche, uit 1684, met de vermelding "Habets prêtre; Seminaire à Ruremonde 27 juin 1856"²⁰;

Dionysius Gothofredus, *Corpus juris civilis*, uit 1688, waarin de aantekening "hocce libro me donavit Dnus X Herens, curiae trajectensis quondam praeses, G.J.H. Stas, jurista 1822"

Joh. Fred. Böckelmann, *Tractatus postumus de differentiis juris civilis, canonici & hodierni*, uit 1737, waarin Godefroid Stas schreef "Librum hunc mihi donavit reverendus d Stijls Pister"

De fraaie drielige *Pandectæ Justinianæ* uit 1782 waarin staat "cet ouvrage a appartenu àde Guchteneere en vivant conseiller à la Cour de Cassation de Belgique. Il est offert en son à Monsieur le conseiller Stas par Mme Douarière de Guchteneere née marquise de la Woestine 28 juillet 1860".²¹

¹⁸ Kennelijk heeft Stas boeken en papieren geerfd van Van Heylerhoff, zulks blijkt uit een uit 1872 daterende toevoeging aan zijn testament. Daarover reeds mijn in noot 3 vermelde bijdrage over het leven van Godefroid Stas, in het bijzonder p. 51.

¹⁹ Vgl. de wijze waarop hij in zijn publicaties contemporaine juridische vragen behandelde, onder verwijzing naar ondermeer Voet en Vinnius. Zie daarover mijn in noot 3 vermelde vorige publicatie, in het bijzonder p. 49, 50.

²⁰ Dit werk is derhalve kennelijk een geschenk van de priester en latere Rijksarchivaris van Limburg Jos. Habets, die zeer bevriend was met Godefroid Stas, ook blijkend uit de door deze na de dood van Stas gepubliceerde biografie in de *Publications*. Zie boven noot 3.

²¹ Het betreffende boek behoorde derhalve tot de bibliotheek van Ridder Jean-Marie Bernard de Guchteneere 1793-1848.

Dictionnaire de droit canonique, uit 1770, waarin de woorden "a d. Theod. Verhaegen, acheté par lui ... le 9 juillet 1815".

Het valt op, dat in een aanmerkelijk aantal werken de naam van de vader van Godefroid Stas -Jean Henri Stas staat vermeld: J.H. Stas JUL. Enig teken dat deze de desbetreffende boeken weer van zijn vader en verdere voorouders heeft geërfd, ontbreekt. Ook hier gaat weer het tegendeel op: uit sommige werken blijkt eenduidig, dat ze weliswaar uit de bibliotheek van Jean Henri Stas stammen, maar zeker niet continu in het bezit van leden van diens familie waren.

Voorbeelden zijn het werk van Iohannis Borcholten uit 1596, waarin behalve de naam van J.H. Stas "Reg. Tompelaer" staat en de editie van Andreas Fachineus, waarin behalve het bezitskenmerk van J.H. Stas ook -als ik het wel lees- "J.P. Iaenssens" staat. Uiteraard kunnen we hieruit nog niet afleiden, dat de desbetreffende werken door Jean Henri Stas zijn aangeschaft en niet zijn geërfd. Vast staat slechts, dat de desbetreffende boeken tussen het moment van publicatie en het ogenblik dat ze terecht kwamen in de bibliotheek van Jean Henri Stas bezitters hebben gehad, die niet tot de familie Stas behoorden.

Overigens valt op dat de naam van Jean Henri Stas voorkomt in circa 45 werken. De meeste van deze boeken dateren -anders dan men zou verwachten- uit de zeventiende (ruim dertig) en niet uit de achttiende eeuw. Het is zeker dus niet zo, dat Jean Henri Stas uitsluitend zijn naam zou hebben geschreven in werken, die hij vers van de pers aankocht.

Kennelijk is niet slechts Godefroid Stas, maar ook al diens vader Jean Henri actief geweest op de antiquarische boekenmarkt.

In Anthonius Matthaeus, *De auctionibus*, uit 1694 vinden we de aantekening "ex libris J.H. Stas 1783 emptio" waaruit geconcludeerd kan worden, dat het werk antiquarisch door Jean Henri is gekocht.

Zijn de juridische boeken uit de collectie Stas dan in het geheel niet afkomstig van de voorouders van Godefroid en diens vader Jean Henri? Hebben wellicht pas vader en zoon deze imposante collectie opgebouwd? Die conclusie kunnen we ook weer niet trekken:

In de *Paratitla ivris canonici* uit 1655 staat als bezitskenmerk "hi [of li?] Stas J". Dit werk moet uit de bibliotheek van een ouder lid van de familie Stas komen. De meest waarschijnlijke eerste bezitter is m.i. de in 1636 geboren Henri Stas, wellicht echter ook diens oudere broer Hieronymus Stas (c. 1635-1696).

In Henricus Zoesius, *Commentarius ad digestorum seu pandectarum juris civilis*, uit 1718 staat duidelijk leesbaar "Ex Libris Henr. Dion. Stas jurista in academia Lovaniense". Het boek is derhalve afkomstig uit de bibliotheek van de vader van Jean Henri en grootvader van Godefroid. Opmerkelijk is evenwel, dat noch de zoon noch de kleinzoon later hun naam in het werk hebben gezet, hoewel deze werken met aan zekerheid grenzende waarschijnlijkheid deel uit maakten van de bibliotheek van Jean Henri en met volstrekte zekerheid van die van Godefroid.

Eveneens uit de bibliotheek van grootvader Henri Denis Stas komt Recueil der recessen, wegens beyde de genaedige heeren ende princen, alhier geëmaneert in den jaere 1665. - Tot Maastricht : by Lambert Bertus ..., 1719, waarin is aangetekend "H.D. Stas JUL". Overigens bevat dat werk vele andere aantekeningen. Diverse van die aantekeningen stammen uit het laatste decennium van de achttiende eeuw en zijn derhalve met zekerheid niet van de hand van Henri Denis, maar met zeer grote waarschijnlijkheid van de hand van diens zoon. Zulks geldt bijvoorbeeld voor het "Formulier van den Eed der Jooden" uit 1794.

Summa summarum: op grond van de bezitskenmerken die voorkomen in de oudere werken van de collectie Stas kunnen de bibliotheken van de oudere leden van de familie Stas niet worden gereconstrueerd. Een zeer aanmerkelijk aantal boeken was echter ook reeds eigendom van Jean Henri Stas. Met aan zekerheid grenzende waarschijnlijkheid hebben echter ook diverse boeken, waarin niet een bezitskenmerk van Jean Henri Stas gevonden kan worden, toch deel uitgemaakt van diens bibliotheek. Van drie van die werken kon met zekerheid worden vastgesteld, dat ze eigendom zijn geweest van oudere juristen uit de familie Stas. Een deel van de overige werken zal evenwel zonder de geringste twijfel ook van die oudere Stassen afkomstig zijn. Zowel Godefroid als zijn vader Jean Henri hebben evenwel met regelmaat ook zelf oudere werken aangeschaft of hebben dergelijke werken cadeau gekregen.

5. Tenslotte

Als poging tot reconstructie van bibliotheken van enkele oudere juristen uit de familie Stas was de controle van de bezitskenmerken in de juridische boeken van de collectie Stas uit de Maastrichtse Stadsbibliotheek geen onverdeeld succes. Duidelijk werd slechts dat reeds Jean Henri Stas een indrukwekkende collectie juridische werken bezat, die hij ook met nieuwe aanschaffingen aanvulde. Wellicht prikkelt deze vaststelling om in de toekomst wat meer licht te werpen op de juridische activiteiten van deze jurist gedurende het fin de siècle van de achttiende eeuw.

Lopend langs de kasten waarin de werken uit de collectie Stas verspreid staan opgesteld komt men onder de indruk van het grote aantal rechtshistorisch boeiende werken, die deel uit maken van het legaat, dat Godefroid Stas liet toekomen aan de stad Maastricht. Juist vanwege het feit, dat de werken uit het legaat Stas anders dan wethouder Franquinet oorspronkelijk voorstelde, verspreid staan tussen allerlei andere boeken, valt echter ook op, dat de juridische boeken uit de collectie Stas slechts een fractie zijn van de vele oude rechtshistorische werken die de Stadsbibliotheek rijk is. Het is voor rechtshistorisch onderzoek in Maastricht wenselijk, dat ook die werken on line ontsloten worden. Het zou goed zijn, indien de samenwerking tussen Stadsbibliotheek en Universiteitsbibliotheek Maastricht die nu geresulteerd heeft in de ontsluiting van de Juridica uit de collectie Stas wordt gecontinueerd en verbreed met het oog op de overige juridische werken van de Stadsbibliotheek. Het rechtshistorisch onderwijs en onderzoek zal daarvan profiteren.

T.P.M. HUIJS

BENOEMINGEN IN LIMBURG EN HET RECHT

1890-1891

Pale Ebenezer thought it wrong to fight,
But Roaring Bill (who killed him) thought it right.

Soms bieden openhartige verklaringen van ministers, brieven van kamerleden of ontboezemingen van topambtenaren een verrassende kijk achter de schermen van het openbaar bestuur. Dit is het geval met enkele zaken die goed honderd jaar geleden in Limburg speelden. Tussen oktober 1890 en augustus 1891 vonden er enkele benoemingen plaats, die in Den Haag en Limburg heel anders werden beleefd. Het ging onder meer om verschil van opvatting over de werkingskracht van het positieve recht. In het bovenstaande epigram van de Engelse schrijver Hilaire Belloc vindt men dat dilemma terug.¹ Laat ons die gebeurtenissen eens tegen het licht houden, zonder er een rechtsfilosofisch betoog van te maken. Ten behoeve van de lezer wordt opgemerkt dat de voetnoten niet nodig zijn om het relaas te kunnen volgen.

Een merkwaardige voordracht, 18 oktober-27 december 1890

Midden oktober 1890 vroeg Jan Hendrik Janssen, de 77-jarige burgemeester van de gemeente Helden in Noord-Limburg,² om gezondheidsredenen ontslag.³ Het duurde even

¹ G.E. Langemeijer, *Inleiding tot de studie van de wijsbegeerte des rechts* (tweede druk, Zwolle 1970), blz. 258.

² Jan Hendrik Janssen werd op 18 januari 1813 te Beesel geboren (conform de huwelijksakte nr. 15/1846 van Helden). Men leest in archiefbescheiden ook 1818 als geboortjaar (o.a. in de kiestabel van 15 juli 1851, volgnummer 32). Dat is echter een vergissing. J.H. Janssen overleed te Helden op 9 augustus 1893. BS Helden, akte nr. 52/1893. Men verwarre burgemeester J.H. Janssen niet met J. Hendrik Janssen, gehuwd met Louisa Gerris, die van 1880 tot 1909 gemeenteontvanger van Helden was. GA Venlo, Nieuwe Venloosche Courant van zaterdag 10 april 1909, 2e blad (bericht en overlijdensadvertentie) en 17 april 1909 (verslag van de begrafenis).

³ Het ontslagverzoek gericht aan de CdK, 18 oktober 1890, berust in RA Limburg, APBL, archief van de gouverneur, nr. 42/1890 kabinet. Zie ook de nummers 38 en 40. Het niet-gedateerde ontslagverzoek aan de koning bevindt zich thans in ARA Gv II, BiZa, archief afdeling Binnenlands Bestuur (BB), 1879-1950, inv.nr. 2013, exhibitum 15 november 1890.